

SAMOUBOJSTVO U PROSUDBI KRŠĆANSKE ETIKE

Marijan BIŠKUP, Zagreb

Sažetak

S problemom samoubojstva bavi se više znanstvenih disciplina, a ovdje se o samoubilačkom postupku govori s aspekta kršćanske etike.

Sveto pismo, temelj kršćanske etike, navodi više samoubilačkih postupaka: slučaj kralja Šaula (1 Sam 31, 3-5), Davidova savjetnika Ahitofela (2 Sam 17, 23), svećenika Razisa (2 Mak 14, 41-46), apostola Jude Iškariotskoga (Mt 27, 5). O nekima od tih postupaka biblijski pisci govore sa simpatijama. Uza sve to neophodno je kazati da je židovsko-kršćanska tradicija stalno bila protiv samoubojstva.

Kršćanska etika uvijek se protivila samoubojstvu, osuđivala ga kao veliko zlo, odnosno kao težak prijestup i grijeh. U tom pravcu idu spisi najpoznatijih teologa Aurelija Augustina, Tome Akvinskoga i dr., izjave mnogih crkvenih sabora i poruke najnovijih dokumenata crkvenog učiteljstva.

Kršćanska etika redovito navodi tri razloga zbog kojih osuđuje samoubojstvo: Bog je stvorio čovjeka na svoju sliku i sličnost (usp. Post 1, 26-27), stoga je gospodar čovjekova života i smrti. Čovjek nema prava raspolagati svojim životom jer je samo njegov čuvar i upravitelj. Samoubojstvo je, nadalje, zločin protiv onih koji ovise o samoubojici, kao što su obitelj i društvo. I kao treći razlog samoubojstvo je kršenje obveze ljubavi prema samome sebi i težnji za savršenstvom. Samoubojica se lišava mogućnosti bilo kakvog duhovnog napretka na koji je od Boga pozvan (usp. Mt 5, 48).

Gljučne riječi: život, smisao života, samoubojica, samoubojstvo, sakaćenje, crkveni sprovod, isključenje iz crkvene zajednice.

U izvješćima dnevnih listova i drugih sredstava društvenog priopćavanja govori se o samooduzimanju života. Nije rijedak slučaj da su pojedini samoubojice pokušali preko oprostajnih pisama obrazložiti svoj postupak. Ta su pisma vrlo često nejasna, spominju se brojne i nesavladive životne teškoće, u njima se obitelj i najbližu okolinu moli za oprostjenje zbog čina koji će uslijediti, svima se oprašta, govori se da nitko nije kriv za tu smrt. Ali u većini slučajeva nikada se nije moglo otkriti prave, stvarne i one najdublje motive zbog kojih su se samo-

ubojice odlučili na taj najteži postupak protiv vlastitog života.¹ Sa žalošću se može konstatirati da su npr. novinarski opisi tih događaja katkada bili više senzacionalistički negoli obazrivi prikazi samih događaja u kojima se moglo osjetiti suosjećanje s onima koji su se odlučili na taj korak kao i sa članovima njihovih obitelji. Ovdje ćemo pokušati osvrnuti se na taj problem s gledišta kršćanske etike.

Značenje, čimbenici i vrste »samoubojstava«

Svjedoci smo velikih i brojnih napora kojima ljudi žele ne samo sačuvati nego i poboljšati kakvoću života. Baš zato, a sve u vidu poboljšanja i očuvanja života, podvrgavaju se raznim medicinskim zahvatima i tretmanima, odlučuju se katkada na gotovo herojske čine i rizične postupke. Sve to čine radi toga da bi živjeli što duže i bolje. U tom pravcu idu i riječi Svetoga pisma: »Sve što čovjek ima dat će za život« (Job 2, 4). Biblija ističe, nadalje, da se ljudski život ne sastoji u beznačajnom, praznom i čisto biološkom opstojanju, nego u posvećanoj i zadovoljavajućoj prisutnosti čovjeka na zemlji, ispunjenoj dugim, sretnim i mirnim danima: »Zatim Abraham preminu, umrije u sretnoj dobi – star i pun godina – te bi pridružen svojim precima« (Post 25, 8). Nakon dosad rečenoga gotovo je neshvatljivo da ima onih koji samima sebi oduzimaju život i na taj se način lišavaju najveće od Boga im darovane ovozemaljske vrednote.

Teško je dati točnu definiciju samoubojstva te se stoga raznim opisnim načinima pokušava pobliže odrediti njegovo značenje. Pod izrazom *samoubojstvo* redovito se misli na svjesno, slobodno i namjerno oduzimanje vlastitog života. Samoubojica mora biti svjestan da će kao rezultat toga čina uslijediti smrt, pa se nikako ne mogu smatrati samoubojstvom čini kod kojih nedostaje ta svijest, kao što je to slučaj kod male djece, duševnih bolesnika ili bolesnika u deliriju.² Samoubojstvo je, najčešće, bijeg pred velikim i gotovo nesavladivim teškoćama,

¹ Usp. B. KAPAMADŽIJA, »Samoubojstvo – Zašto?«, u: *Elikir* 4 (1975.), br. 41, str. 62; D. PILIĆ, *Samoubojstvo: oproštajna pisma*, Marjan express, Zagreb, 1998.

² Usp. A. MOROVIĆ, »Samoubojstvo«, u: *Medicinska enciklopedija*, sv. VIII, JLZ, Zagreb, 1963., str. 624–625; usp. M. MILOVANOVIĆ, *Samoubojstvo*, izd. Naučne knjižare »Scientia«, Beograd, 1929., str. 8–22; R. HRAŠČANEC, *Samoubojstvo kao moralno i socialno pitanje*, vlastita nakana, Zagreb, 1944.; N. MANDIĆ (uredio), *Suicidologija*. Izabrani radovi Drugog jugoslavenskog kongresa za prevenciju samoubojstva, Osijek, 1988.; H. I. KAPLAN – B. J. SADOCK, *Priručnik klasične psihijatrije*, prijevod 2. izdanja, naklada »Slap«, Jastrebarsko, 1998., str. 205–217; I. STANIĆ, *Samoubojstvo mladih – velika zagonetka*, Medicinska knjiga, Zagreb, 1999.; D. WILKERSON, *Samoubojstvo*, Izvori, Osijek, 1999.; D. KOCIJAN-HERCI-GONJA – V. FOLNEGOVIĆ-ŠMALC, *Prepoznavanje, rano otkrivanje i sprečavanje suicidalnosti* (priručnik), Ministarstvo hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata, Zagreb, 1999.

rezultat posvemašnjeg očaja i pokušaj da se prekine sa životom, koji za ubojicu nema smisla.

Pored samoubojstva u strogom smislu postoji i *pokušaj samoubojstva* kod kojega je neka osoba željela i planirala samoubojstvo, ali do toga nije došlo zbog neprikladnog sredstva kojim se ono željelo ostvariti.

Katkada se može naići i na tzv. *simulirani* pokušaj samoubojstva kod kojega se počinitelj samo prijetvorno ponaša i glumi pokušaj samoubojstva, ali ne želi umrijeti. Desi li se da takva osoba ipak umre, radi se o nesretnom slučaju. Ali, ako bi kod pokušaja samoubojstva došlo do komplikacija ili posljedice, nakon koje nastupi smrt, a to je u uzročnoj vezi s izvršenim činom, riječ je o samoubojstvu.³

Poznato je da svakom samoubilačkom postupku redovito predhodi više čimbenika. Poznato je da autori prikazâ o samoubojstvu nisu suglasni glede njihova broja ni važnosti utjecaja. Općenito se drži da su četiri od njih najznačajniji pa ćemo se stoga na njih osvrnuti.

Prvi čimbenik samoubojstva je *samoubilačka spremnost (dispozicija)*, koja može biti nasljedna ili rezultat smanjenja nagona i želje za životom. Statistike nam govore da se unutar nekih obitelji znalo dogoditi više samoubilačkih postupaka, što jasno govori o nasljednoj sklonosti njezinih članova prema samoubojstvu. Za samoubilačku spremnost ili suicidalnogu dispoziciju dr. D. Zečević kaže da je to »prirođeni ili za života stečeni manjak nagona samoodržanja (životni nagon)«⁴. Redovito se nabraja više samoubilačkih spremnosti (dispozicija) kao što su razdor obitelji i njegovo psihogeno i sociopatogeno djelovanje, struktura ličnosti te pripadnost tzv. »ugroženim grupama« kao što su stare osobe, alkoholičari i narkomani, te izuzetno visoka stopa samoubojstava u sredini u kojoj čovjek živi.⁵ Postojanje samoubilačke spremnosti (dispozicije) samo po sebi ne predstavlja samoubojstvo. Da bi do njega došlo potrebno je da se u jednoj te istoj osobi istovremeno nađu samoubilačka spremnost i samoubilački motivi.⁶

Samoubilački motiv, piše D. Zečević, predstavlja onaj problem koji samoubojica shvaća kao razlog za uništenje svog života. Valjanost i logičnost, kao i ozbiljnost problema koji predstavlja takav suicidalni motiv, nalaze se najvećim dijelom u subjektivnom shvaćanju pojedinca, jer su ti motivi vrlo često za nezainteresiranog promatrača sumnjive vrijednosti. Međutim, bez obzira na objektiv-

³ A. MOROVIĆ, isto.

⁴ D. ZEČEVIĆ, *Sudska medicina*, 3. izdanje, JUMENA, Zagreb, 1989., str. 271.

⁵ Usp. B. KAPAMADŽIJA..., u: M. SRAKIĆ, »Samoubojstvo (Psihološko-socijalni i teološko-moralni vid)«, u: *Bogoslovska smotra* 53 (1983.), br. 4., str. 287.

⁶ M. MILANOVIĆ, *Sudska medicina*, 7. preštampano izdanje, Medicinska knjiga, Beograd-Zagreb, 1975., str. 353–354.

nu vrijednost ili ozbiljnost, suicidalni motiv za samoubojicu predstavlja problem koji on ne može riješiti i bježi od njega svjesnim samouništenjem.⁷ Rijetko kada postoji samo jedan samoubilački motiv, obično ih je više. Nema samoubojstva bez motiva. Ako koji samoubojica nije očitovao motiv svoga čina, ne znači da ga nije imao i da se eventualno ne može pronaći kasnijom analizom njegova života. Ti motivi mogu biti unutarnjeg (*endogeni*) ili vanjskog (*egzogeni*) porijekla. Endogeni (unutarnji) motivi se nalaze u samoj osobi samoubojice i proizlaze iz njenih somatskih (tjelesnih) i psihičkih (duševnih) oboljenja. Tjelesna oboljenja, kao motivi samoubojstva, redovito su teška, dugotrajna, neizlječiva i s bolima povezana tjelesna i neurozna oboljenja. Od psihičkih oboljenja najčešće se spominju periodična depresija, klimakterična melankolija, alkoholizam, progresivna paraliza i šizofrenija. *Egzogeni* (vanjski) motivi mogu biti *afektivni*, ukoliko proizlaze iz afekata nastalih najčešće iz ljubavnih, bračnih ili obiteljskih nesporazuma; *ekonomski*, kao teška ekonomska stanja, nastala iz naglog osiromašenja, nezaposlenosti, odnosno gubitka službe; *moralni* koji proizlaze iz častohleplja, uvrijeđenosti, oklevetanosti, osramoćenosti itd. Kada je riječ o motivima samoubojstva treba spomenuti tzv. »altruističko samoubojstvo« te običajno-ritualno samoubojstvo, harakiri itd.⁸

Kod svakog ljudskog djela postoji i *uzrok* ili uzroci radi kojih je ono učinjeno. To isto vrijedi i za samoubilački čin. B. Kapamadžija o samoubojstvu piše: »To je nesrećan sklop životnih okolnosti i situacija koje u određenom trenutku igraju primarnu ulogu u genezi suicida pojedinca, mada nisu jedini faktor.«⁹ Spomenuti autor među ove uzroke uvrštava duševne bolesti, psihoze, afektivne krize, tjelesne bolesti uz psihičke i fizičke patnje te nepovoljne sociopatološke životne okolnosti, krize i konfliktne situacije, npr. bračne, poslovne, financijske i međuljudske.¹⁰

Povod je četvrti čimbenik samoubojstva. Riječ je o neposrednom izazivaču samoubojstva. Može biti da je riječ o kakvom beznačajnom povodu, ali za samoubojicu on je od nesagledive važnosti i obično završava samoubojstvom.¹¹ Samoubojstvo se može ostvariti na više načina te stoga postoji i više vrsta samoubojstava. Najčešće je *promišljeno i planirano* samoubojstvo, koje je samoubojica duže vrijeme planirao i pripremao, tražeći najprikladniju priliku i zgodno vrijeme da to ostvari, što se može vidjeti osobito iz oproštajnih pisama u kojima samoubojica katkada veoma potanko obrazlaže i opravdava svoj namjeravani po-

⁷ D. ZEČEVIĆ, *nav. dj.*, str. 271.

⁸ Usp. M. MILANOVIĆ, *nav. dj.*, str. 354–355.

⁹ M. SRAKIĆ, *nav. dj.*, str. 287.

¹⁰ Isto.

¹¹ Isto.

stupak. Osim planiranoga može biti i samoubojstvo u *afektu*, koje se može dogoditi u teož poremećenju prolaznoj duševnoj krizi i napetosti.¹²

Posebna vrst samoubojstva, koje je u novije vrijeme vrlo rašireno, je *eutanazija*, tj. oduzimanje vlastitoga života uz pomoć drugih. Radi se, dakle, o samoubojstvom činu starijih osoba i neizlječivih bolesnika koji smatraju da njihov život više nema smisla, ili nisu u stanju podnositi teške bolove. Kod toga im pomažu drugi, prvenstveno medicinsko osoblje. U tom eutanazijskom postupku susreću se, dakle, osobna odgovornost bolesnih ili neizlječivih osoba radi oduzimanja vlastitoga života (samoubojstvo) i suodgovornost medicinskog osoblja koje je »asistiralo« u ostvarenju tog eutanazijskog ubojstva. Kako se radi o osjetljivoj i opširnoj problematici koju bi trebalo pomno obraditi ovdje se zbog ograničenosti vremena ne možemo upuštati u detaljniju razradu toga problema.¹³

Samoubojstvo gledom na način izvođenja može biti *naprasno*, kada netko npr. metkom iz pištolja sebi iznenada oduzme život, ili *polagano*, npr. uzimanjem prevelike doze lijekova s nakanom da na taj način prouzroči smrt. Samoubojstvo nadalje može biti *aktivno*, kod kojega se izričito, prvenstveno i po sebi ide za ostvarenjem samoubojstva, ili *pasivno*, kada se nije poduzelo sve što je bilo moguće da se spasi život samoubojice, npr. hitni prijevoz takvog čovjeka u bolnicu ili neku zdravstvenu ustanovu, koja ga je mogla spasiti od smrti.

Prema svrsi zbog koje se posegnulo za samoubojstvom treba razlikovati *altruističko* samoubojstvo, kojim se npr. želi obitelj ili zajednicu, u kojoj dotična osoba živi i kojima je na teret, osloboditi materijalnih izdataka neophodnih za njezino liječenje. Osim ovih treba spomenuti *zlonamjerno* (tendenciozno) ili osvetničko samoubojstvo, kojima se želi drugima nauditi. Samoubojica to katkada koristi da bi okrivio ili čak oklevetao nekoga s kim je bio u konfliktnoj situaciji, znajući da će se dotični od tih optužbi teško opravdati pred javnošću.¹⁴ Ponekad nailazimo i na tzv. *prosvjedno* samoubojstvo kojim se prosvjeduje protiv postojećeg ili nametnutog stanja, npr. slučaj Jana Palacha koji se je spalio u Pra-

¹² Usp. A. MOROVIĆ, isto.

¹³ Usp. M. BIŠKUP, »Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju«, u: *Bogoslovska smotra* 50 (1980.), br. 4, str. 385–369; M. BIŠKUP, »Biotehnoški postupci u prosudbi kršćanske etike«, u: *Državnost*, časopis za politiku, znanost, kulturu i gospodarstvo 2 (1998.), br. 3., str. 433–446; V. DEVETAK, »Eutanazija«, u: *Crkva u svijetu* 121 (1977.), br. 2, str. 120–130; br. 3, str. 230–236; V. POZAIĆ, *Život dostojan života. Eutanazija u prosudbi medicinske etike*, FTI, Zagreb, 1985.; V. POZAIĆ, »Eutanazija – smrt po vlastitom ili tuđem izboru«, u: *Obnovljeni život* 40 (1985.), br. 2, str. 126–146; SVETI ZBOR ZA NAUK VJERE, *Deklaracija o eutanaziji* (preveo M. Biškup), u: *Bogoslovska smotra* 50 (1980.), br. 4, str. 399–405.

¹⁴ Usp. A. MOROVIĆ, *nav. dj.*, str. 626; B. KAPAMADŽIJA, »Samoubojstvo – Zašto?«, u: *Eliksir* 4 (1975.), br. 41, str. 61.

gu u znak prosvjeda protiv ruske invazije na Čehoslovačku 1968. godine.¹⁵ Ovdje se može spomenuti i *simulirani* pokušaj samoubojstva, o čemu je već bilo riječi.

Samoubojstvo i kršćanska etika

Iako je već bilo govora o značenju i vrstama samoubojstva nije na odmet, prije samog izlaganja o stavu kršćanske etike o samoubojstvu, podsjetiti što o tome piše moralist Josef Endres u prilogu »Filozofsko-teološka promatranja o samoubojstvu« (*Considerazioni filosofico-teologiche sul suicidio*). Budući da je izraz samoubojstvo dvosmislen, a upotrebljava ga se u tri skupine ljudskog ponašanja i djelovanja, neophodno je točno odrediti njegovo značenje.

Izraz samoubojstvo može najprije označavati jednostavno samouništenje čovjeka, što nije rezultat njegove svjesne i slobodne odluke, kako to inače biva u tzv. ljudskim činima (*actus humanus*), u kojima čovjek nastupa kao slobodno i odgovorno biće. Baš radi toga ovdje ne može biti govora o pojmovima kao što su moralno dobar – moralno loš, dozvoljen–nedozvoljen, odgovoran–neodgovoran i slično.

Samoubojstvo, nadalje, može označavati željen i namjeravan postupak u kojem se nije išlo prvenstveno i po sebi za uništenjem života, jer je tu ubojstvo bilo samo sredstvo za postignuće nečega što je po sebi pozitivno, za postignuće nekog dobra koje je za samoubojicu stvarno ili prividno veće od života koji se žrtvuje.

Treći oblik samoubojstva bilo bi ono kod kojega čovjek posve svjesno, slobodno i izravno uništava svoj život, s nakanom da ga doista uništi. U ovom se slučaju daje prednost nepostojanju, ništavilu pred životom.¹⁶

---

¹⁵ Usp. L. CICCONE, »Non uccidere«. *Questioni di morale della vita fisica* (Ne ubij. Pitanja o moralnosti tjelesnoga života), ed. Ares, Milano, 1984., str. 129.

¹⁶ Usp. J. ENDRES, »Considerazioni filosofico-teologiche sul suicidio«, u: *Il problema del nuovo nella teologia morale*, editrice Rogate – edizioni Accademia Alfonsiana, Rim, 1986., str. 207–216; usp. A. MICHEL, »Suicide«, u: DTC XIV/2, str. 2739–2749; V. de COUESNON-GLE, »La théologie morale devant le suicide«, u: *Lumière et Vie* br. 32 (1957.), str. 113–135; C. RIZZO, »Suicidio«, u: *Dizionario di teologia morale*, editrice Studium, Rim, 1957., str. 1421–1426; L. ROSSI, »Suicidio«, u: *Dizionario enciclopedico di teologia morale*, 2. izd., ed. Paoline, 1973., str. 1016–1021; A. ALVAREZ, *Okrutni Bog. Studija o samoubivstvu*, »Vuk Karadžić«, Beograd, 1975.; G. PELLIZZARO, »Suicidio«, u: *Nuovo dizionario di teologia morale*, ed. Paoline, Cinisello Balsamo (Milano), 1990., str. 1338–1347; E. RINGEL, *Da odbaciš život? Refleksije o samoubojstvu*, 2. izd., Provincijalat Franjevacica trećoredaca, Zagreb, 1998.; I. BUBALO, *Filozofski i teološki aspekti samoubojstva*, u: *Bosna franciscana 2* (1994.), br. 2, str. 74–87; M. C. KAVENY, *Asistirano samoubojstvo, eutanazija i zakon*, u: *Svesci* br. 97 (1999.), str. 55–69.

A sada nekoliko riječi o izvorima na kojima se nadahnjuje kršćanska etika gledom na problem samoubojstva: Svetom pismu, piscima kršćanske starine, nauku Tome Akvinskoga, crkvenom zakonodavstvu, starijim i novijim dokumentima crkvenoga učiteljstva.

1) *Sveto pismo i pitanje samoubojstva*

Iako zapovijed *Dekaloga* »Ne ubij« (Izl 20, 13; Pnz 5, 17) odzvanja u Starom i Novom zavjetu, ipak u konkretnom životu izabranog naroda nailazimo na neke slučajeve pravog samoubojstva. Redovito se navode dva slučaja: samoubojstvo kralja Šaula i apostola Jude Iškariotskog.¹⁷

Po sebi je zanimljiv slučaj kralja *Šaula* koji nikako nije mogao podnijeti poraz što su mu ga nanijeli Filistejci, nad kojima je trijumfirao mladi David, njegov politički suparnik. Šaul je bio svjestan činjenice da je David od Boga određen da postane kralj. Opterećen tim spoznajama Šaul uzme svoj mač i baci se na nj (1 Sam 31, 4).

Kad je riječ o samoubojstvu kralja Šaula nije na odmet prisjetiti se još nekoliko mjesta iz Staroga zavjeta koja, u većoj ili manjoj mjeri, podsjećaju na samoubilački postupak. *Ahitofel*, savjetnik kralja Davida, u Abšalomovoj pobuni ustaje protiv Davida. Vidjevši da je propao, objesi se (2 Sam 17, 23). *Zimri*, kralj Sjevernog izraelskog kraljevstva (IX. stoljeće prije Krista), prevratom dođe na vlast. Vojska je potom postavila Omrija za kralja, a Zimri, sedam dana iza događaja počini samoubojstvo zapalivši nad sobom kraljevski dvor (1 Kralj 16, 18). *Razis*, jedan od jeruzalemskih starješina, bio je optužen Nikanoru, sirsom vojskovođi za vladanja Antioha IV. Epifana (II. st. prije Krista), velikog mrzitelja Židova. Razis se, opkoljen odasvud i vidjevši da su vojnici prodrli u kulu te da će biti podmetnuta vatra i zapaljena vrata, baci na vlastiti mač. Htio je radije časnog poginuti nego dopasti u bezbožničke ruke (2 Mak 14, 37-42).

Među samoubilačke postupke Staroga zavjeta nikako se ne smije uvrstiti Samsonovu (Suci 16, 28-30) ni Eleazarovu smrt (1 Mak 6, 43-46) jer su s moralnog gledišta oni željeli postići nešto drugo, a ne jednostavno oduzeti sebi život.

Čitajući pažljivo opisane starozavjetne slučajeve samoubojstva valja spomenuti da Biblija o njima ne donosi moralni sud.

Slučaj apostola *Jude Iškariotskoga* jedini je primjer samoubojstva u Novom zavjetu (Mt 27, 3-5), ali ni u ovom slučaju biblijski pisac ne daje nikakav moralni sud o njegovu samoubilačkom činu.

¹⁷ Usp. M. BIŠKUP, »Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju«, u: *Bogoslovska smotra* 50 (1980.), br. 4, str. 358–368.

Sveto pismo ne izriče etičko stajalište o samoubojstvu, ipak valja istaknuti da je Bog, prema Bibliji, tvorac i gospodar života (Post 2, 7; Jer 1, 5; Mudr 15, 11). Njegovo gospodstvo nad čovjekom proteže se neprestano, u svakom trenutku: »U ruci mu leži život svakog bića i dah životvorni svakog ljudskog tijela« (Job 12, 10). Bez Božjeg podržavanja sve bi propalo: »Kad bi on svoj dah u se povukao, kad bi čitav svoj duh k sebi vratio, sva bića bi odjednom izdahnula, i u prah bi se pretvorio čovjek« (Job 34, 14-15; usp. Ps 104, 30). Bog je čovjeka stvorio za život: »Jer Bog je stvorio čovjeka za neraspadljivost i učinio ga na sliku svoje besmrtnosti. A đavolskom je zavišću došla smrt na svijet, i nju će iskusiti oni koji njemu pripadaju« (Mudr 2, 23-24).¹⁸

2) *Samoubojstvo i pisci kršćanske starine*

Kao polazna misao u izlaganju o samoubojstvu u kršćanskoj starini može poslužiti pisanje sv. Justina († oko 165.) u *Drugoj apologiji*. Spis je napisan kao prosvjed protiv postupka prefekta Rima Urbika koji je osudio na smrt tri kršćana samo zato što su ispovijedili svoju vjeru. Pored raznih drugih optužbi kršćane se osuđuje i radi toga što su protiv samoubojstva. Gledom na samoubilački postupak sv. Justin piše: »Ali da ne bi tko ovako rekao: Svi vi, dakle, počinivši samoubojstvo sada idete k Bogu i nemojte nam praviti poteškoće. Na to ću odgovoriti što je na stvari, zašto to ne činimo i zašto neustrašivo ispovijedamo kad nas suci ispituju. Naučili smo da svijet nije od Boga stvoren uzalud nego radi ljudskoga roda; njemu se sviđaju oni koji ga, kako rekosmo, nasljeđuju, a ne dopadaju mu se oni koji rade lošije ili riječima ili djelima. Stoga ako bi mi sami na sebe digli ruke, kako bi se onda tko rodio, ili božanskim naukom poučio, ili kako bi opstao ljudski rod; koliko je do nas, ako bismo tako radili, bit ćemo krivci čineći nešto što je protiv Božjeg nauma. Ispitivani, pak, ne smijemo kako zato što nismo svjesni nijednog zločina tako i zato što smatramo bezbožnim ne reći potpunu istinu budući da znamo da je to Bogu milo, također zato što vas nastojimo osloboditi vaše bezbožne predrasude.«¹⁹

Nakon sv. Justina i brojni drugi crkveni oci i pisci kršćanske starine govore o problemu samoubojstva. Tako Cecilije Firmijan *Laktancije* (3.-4. stoljeće), autor više teoloških spisa, osvrće se na problem samoubojstva. U spisu *Institutiones divinae* (Božanske ustanove) piše da je samoubojstvo užasna i odvratna stvar i uspoređuje ga s umorstvom. Samoubojstvo je u izvjesnom smislu veće i od samoga umorstva, jer mi ne dolazimo na ovaj svijet svojom voljom, a sam Bog nas

¹⁸ Usp. M. BIŠKUP, *nav. dj.*, str. 365.

¹⁹ PG 6, str. 450-451; usp. T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest kršćanske literature*, sv. I, KS, Zagreb, 1976., str. 271; J. QUASTEN, *Patrologia*, sv. I, ed. Marietti, Torino, 1967., str. 179.

poziva da budemo upravitelji života. Mi trebamo živjeti životom kojega smo primili i ne možemo ga napustiti prije nego li to Bog odredi. Laktancije veoma oštro kritizira filozofe i slavne grčke i rimske ličnosti koje su odobravale samoubojstvo.²⁰

Sveti *Ivan Zlatousti* (340.–407.), carigradski patrijarh, najveći govornik Istočne crkve i vrlo plodan teološki pisac, u spisu *De consolatione mortis* (Utjeha zbog smrti) na vrlo zanimljiv i jedinstven način govori o samoubojstvu, naglašujući da je naš život na zemlji kao hodošašće prema vječnosti. Sa čvrstom nadom trebamo iščekivati budući život, a u vječnost valja prijeći preko naravne, prirodne smrti. Stoga nikome nije dozvoljeno da si oduzme život protiv Božje volje i da na taj način za sebe ubrza dolazak vječnoga života.²¹

Euzebije Cezarejski (oko 263.–oko 340.), autor prve *Crkvene povijesti* (Ekklesiastiké historía) u 10 knjiga i brojnih drugih biblijskih, apologetskih i dogmatskih spisa spominje više samoubilačkih slučajeva u kojima su si kršćani radije oduzeli život da ne bi upali u ruke mučitelja: samoubojstvo sv. Apolonije, koja se bacila u vatru; postupak više muškaraca i žena u vrijeme progonstva u Nikomediji koji su također sami skočili u vatru; slučaju iz Egipta gdje su se majka i njezine dvije kćeri, od straha da ne budu silovane od vojnika, bacile u rijeku itd.²² Imajući u vidu slučajeve, koje spominje Euzebije Cezarejski, moglo bi se reći da je prva Crkva samoubojstvo radi vjere smatrala mučeništvom. Sam Euzebije kaže da za spomenute slučajeve samoubojstva ne postoje pisani izvori, nego samo usmena predaja.²³

Sveti *Jeronim* (340/350.–420.), zasigurno najbolji poznavalac Svetoga pisma i prevodilac Biblije na narodni latinski tzv. *Vulgata*, u više navrata govori o nedozvoljenosti samoubojstva. Tako u Komentaru na knjigu proroka Jone ističe da ne smijemo sami prouzročiti smrt, ali ju trebamo rado prihvatiti kada nam je ista od drugih određena. Radi toga nije dozvoljeno ubiti se (osim ako je u opasnosti krepost čistoće), nego smo dužni svoj vrat (tj. našu glavu) pružiti mučitelju.²⁴ U poslanici sv. Pauli, njezin prijatelj i duhovni otac Jeronim, tješi je radi

²⁰ C. F. LAKTANCIJE, »Institutiones divinae«, knj. III, gl. 18, u: *PL* 6, st. 405–408; usp. R. HRAŠČANEC, *nav. dj.*, str. 29–35; N. BLÁZQUEZ, »La morale traditionnelle de l'Église«, u: *Concilium* 199 (1985.), str. 92–93.

²¹ IVAN ZLATOUSTI, »De consolatione mortis«, u: *PG* 56, str. 298–299; usp. N. BLÁZQUEZ, *nav. mj.*

²² Usp. EUZEBIJE CEZAREJSKI, »Crkvena povijest«, knj. VI, 41, u: *PG* 20, str. 606–607; *SC* 41, 6, 7, str. 146–147; knj. VIII, 6, u: *PG* 20, str. 754; *SC* 55, 8, 6, 6, str. 13; knj. VIII, 12, u: *PG* 20, str. 770–771; *SC* 55, 8, 12, 3–4, str. 25.

²³ Usp. N. BLÁZQUEZ, *nav. dj.*, str. 93–94.

²⁴ Usp. EUZEBIJE JERONIM, »Commentariorum in Jonam liber«, knj. 1, 12, u: *PL* 25, str. 1129; *SC*, br. 323, str. 210.

smrti njezine kćeri Blezile te u ime Gospodinovo izričito kaže da nije dopušteno oduzeti si život: »Ne primam nijedne duše, koja se protiv moje volje rastavlja od tijela.«²⁵

Najsire i najpotpunije izlaganje stava o samoubojstvu u kršćanskoj starini zasigurno se nalazi u spisima *Aurelija Augustina* (354.–430.), osobito u djelu *O državi Božjoj – De civitate Dei*. Izlaganje o tom pitanju spomenuti crkveni naučitelj započinje konstatacijom da u Svetom pismu nema nikakva dopuštenja da se samoubilačkim činom postigne besmrtnost: »Nije nikako uzalud što se u svetim kanonskim knjigama ne može naći nikakav božanski napatuk ili dopuštenje po kojem bismo smjeli počinuti samoubojstvo, bilo da bismo time stekli besmrtnost, bilo da bismo izbjegli ili spriječili kakvo zlo. Dapače, moramo shvatiti da nam se to zabranjuje kad zakon kaže 'Ne ubij!' osobito jer se ne dodaje: 'svojea bližnjeg', kao što stoji kad se zabranjuje lažno svjedočenje: pošto se kaže: 'Ne svjedoči lažno protiv bližnjega svojeg.'«²⁶

Samoubojstvo, piše sv. Augustin, nisu dopuštali ni Isus, ni sveti: »Međutim, mnogi su se ubijali kako ne bi pali u ruke neprijateljima. Ne istražujemo sada je li takvo što učinjeno, nego je li to trebalo učiniti. Zdrav razbor treba pretpostaviti primjerima, a s njime se poneki primjeri i slažu, ali oni su primjeri dostojniji oponašanja što se više odlikuju pobožnošću. Samoubojstvo ne počinise ni patrijarke, ni proroci, ni apostoli, a i sam Isus Krist kad je njih, izložene progonima, svjetovao da bježe iz grada u grad, mogao im je isto tako svjetovati i da ruku na sebe podignu, kako ne bi dopali u ruke progoniteljima. I nadalje, ako On nije ni nalagao ni svjetovao svojim službenicima da takvim načinom napuštaju ovaj život (a bijaše obećao da će im pripremiti vječna boravišta nakon njihove smrti), onda – kakve god primjere iznosili pogani koji ne poznaju Boga, bjelodano je da takav čin nije dopušten onima koji štiju jedinog istinskog Boga.«²⁷

Za biskupa sjevernoafričkog grada Hipona svako samoubojstvo, gledajući objektivno, predstavlja čovjekoubojstvo i treba ga se čuvati: »Ako, naime, nije dopušteno privatnom vlašću ubiti ni onoga koji jest kriv (nijedan zakon ne dopušta takvo ubijanje), onda je zaista tko sebe ubije čovjekoubojica, i toliko je krivlji što se ubio koliko bješe nedužniji u uzroku zbog kojeg mišljaše da se mora ubiti. Jer ako se s pravom gnušamo Judina čina, i ako ga istina osuđuje (što je, objesiv se, prije uvećao zločin izdaje nego ga okajao); i što je sumnjajući u milosrđe Božje pogubno zdvajao ne ostavivši sebi nikakva mjesta za spasonosno ka-

---

²⁵ EUZEBIJE JERONIM, »Epistolae«, u: *PL* 22, str. 468; I. MARKOVIĆ (priredio), *Izabrane poslanice sv. Jeronima*, Zagreb, 1908., str. 170.

²⁶ AURELIJE AUGUSTIN, »O državi Božjoj – De civitate Dei«, knj. I, 20, u: *PL* 41, str. 34; hrvatski prijevod (preveo Tomislav Ladan), sv. I, *KS*, Zagreb, 1982., str. 61.

²⁷ AURELIJE AUGUSTIN, *nav. dj.*, knj. I, 22,2, u: *PL* 41., st. 36; hrv. prijevod, sv. I, str. 65.

janje) – koliko li se više od samoubojstva mora sustegnuti onaj tko u sebi nema krivice koju bi trebao kazniti.«²⁸

Samoubojstvo nije dopušteno kako bi se izbjegao grijeh. Sveti Augustin piše: »Preostaje još jedan razlog, o kojem bijah počeo govoriti, zbog kojeg se smatra samoubojstvo korisnim, naime: kako čovjek ne bi zapao u grijeh, bilo od zavodljive požude, bilo od okrutne patnje. Pristanemo li na taj razlog, on će nas odvesti sve dotle da moramo nagovarati ljude da se radije ubiju čim prime oprost svih grijeha oprani u kupelji svetog preporodaja. Jer najbolje je vrijeme da se izbjegnju svi budući grijesi onda kad su izbrisani svi prošli ... Ali, ako je onaj tko misli kako treba udariti tim putem ili ga valja preporučivati – ne kažem: nerazborit, nego posve bezuman – kakvoga čela da kaže čovjeku: 'Ubij se, kako ne bi svojim sitnim grijesima dodao jedan teži, dok živiš pod besramnim gospodarem divljačkog ponašanja', dok ne bi mogao nego upravo zločinački reći: 'Ubij se sada pošto su ti svi tvoji grijesi oprosteni, kako ne bi ponovo ili takve ili još gore počinio, kad živiš u svijetu koji te mami tolikim nečistim požudama, koji je bijesan od tolikih kletih okrutnosti i koji ti prijete tolikim grijesima i užasima?' Budući da je opačina takvo što govoriti, zaista je opačina i sebe ubiti. Kad bi mogao postojati ijedan pravičan razlog da se to svojevolumno učini, onda – bez ikakve dvojbe – od toga ne bi bilo pravičnijega. Nu kako ni on nije takav, onda ga uopće i nema.«²⁹ Prema Augustinovu naučavanju nije dozvoljeno počinuti samoubojstvo pod izgovorom bježanja od vremenitih nevolja ili zbog tuđih i vlastitih prošlih grijeha: »Ovo kažemo, ovo tvrdimo, ovo svim sredstvima odobravamo: nitko sebe ne smije svojevolumno ubiti pod izgovorom bježanja od vremenitih nevolja, kako ne bi zapao u one koje su vječne; nitko toga ne smije učiniti zbog tuđih grijeha, kako time ne bi stekao onaj najteži vlastiti grijeh, dok hoće da ga onaj tuđi ne ukalja; nitko toga ne smije učiniti zbog vlastitih prošlih grijeha, zbog kojih mu još više treba ovaj život, kako bi se pokorom mogao izbaviti od njih; i nitko toga učiniti ne smije zbog želje za boljim životom, kojemu se nada nakon smrti, jer bolji život nakon smrti ne prima one što su krivi za svoju smrt.«³⁰

U tumačenju problema samoubojstva sv. Augustin spominje neke slučajeve koji su, prema njemu, iznimke od općeg pravila te stoga ne potpadaju pod optužbu za ubojstvo: »Neke je iznimke sama božanska ovlast načinila od zakona prema kojem nije dopušteno ubiti čovjeka. Nu takve iznimke uključuju samo

²⁸ AURELIJE AUGUSTIN, *nav. dj.*, knj. I, 17, u: *PL* 41, str. 30–31; hrv. prijevod, sv. I, str. 53–54; usp. AURELIJE AUGUSTIN, »Epistola CCIV«, 6–7, u: *PL* 33, str. 941.

²⁹ AURELIJE AUGUSTIN, »O državi Božjoj – De civitate Dei«, knj. I, 27, u: *PL* 41, 40; hrvatski prijevod sv. I, str. 73.

³⁰ AURELIJE AUGUSTIN, *nav. dj.*, knj. I, 26, u: *PL* 41, str. 39–40; hrv. prijevod, sv. I, str. 71.

one koje je sâm Bog zapovijedio ubiti, bilo da tim zakonima bilo izričitim privremenim nalogom nekoj osobi ...«. Augustin među tim iznimkama spominje slučaj Abrahama, koji je bio pripravan žrtvovati sina Izaka, Jefte koji, prema zavjetu da će Bogu žrtvovati ono biće koje će prvo susresti na povratku iz pobjedničkog boja, ubija svoju kćer i Samsonov samoubilački postupak kojim je uništio sebe sama zajedno s neprijateljima.³¹

3) *Nauk Tome Akvinskog o samoubojstvu*

Toma Akvinski je misli o samoubojstvu izložio u *Sumi teologije* (II-II q. 64, a. 5), postavljajući pitanje »Je li nekome dozvoljeno ubiti se?«. U duhu skolastičke metode Toma najprije iznosi razloge zbog kojih bi to bilo dozvoljeno, a potom u »odgovoru« izlaže svoj nauk iz čega je više nego očito da je protiv samoubojstva. Neophodno je odmah istaknuti da sv. Toma usvaja Augustinovo tumačenje o petoj Božjoj zapovijedi »Ne ubij!« (Izl 20, 13), ali uz stanovite ograde u pojedinim točkama. Radi boljeg shvaćanja njegovih misli donosimo u cijelosti njegov odgovor iz kojeg se jasno vide tri razloga radi kojih se ne smije posegnuti za samoubilačkim činom: »**Odgovaram** da treba reći da **ubiti samoga sebe posve je nedopušteno** iz trostrukog razloga. Prvo, svaka stvar po naravi ljubi sebe: a to znači da svaka stvar po naravi čuva sebe u postojanju i koliko je god moguće suprotstavlja se onome koji je uništava. I zato, ako netko sebe ubija, čini protiv naravne sklonosti i protiv ljubavi kojom svatko mora sebe ljubiti. Zato je ubojstvo samog sebe uvijek smrtni grijeh, jer je protiv naravnog zakona i protiv ljubavi.

Drugo, svaki dio svoje postojanje zahvaljuje cjelini: a svaki je čovjek dio zajednice, i to što jest zahvaljuje zajednici. Stoga, ako sebe ubije, čini nepravdu prema zajednici, kao što stoji kod Filozofa u V. poglavlju *Etike*.

Treće, život je božanski dar dan čovjeku i podlozan vlasti onoga *koji ubija i daje život*. Zato, tko sebe liši života, griješi protiv Boga: kao što onaj koji ubije slugu, griješi protiv njegova gospodara; i kao što griješi onaj koji sudi o stvari koja mu ne pripada. Samo Bogu pripada sud o životu i smrti: prema onome iz Pnz 32, 29: »Ja ubijam i ja dajem život« (*Suma teologije*, II-II, q. 64, a. 5).³²

Razmišljajući pažljivo nad spomenutim tekstom Tome Akvinskoga, može se istaknuti nekoliko misli:

a) U iznošenju razloga protiv samoubojstva pisac *Sume teologije* polazi od *zakona ljubavi prema sebi*. Svako biće posjeduje dinamizam i urođeni nagon za očuvanjem svojega postojanja, rasta i razvoja. Taj čin naravnog nagona za oču-

---

³¹ AURELIJE AUGUSTIN, *nav. dj.*, knj. I, 21, u: *PL* 41, st. 35; hrvatski prijevod, sv. I, str. 63.

³² Usp. M. SRAKIĆ, *nav. dj.*, str. 292.

vanjem i razvojem potvrđuje se kao ljubav prema samome sebi koja kod razumnih bića prerasta u »naravnu dužnost«.

Ljudski život za svakog čovjeka predstavlja najveće ovozemaljsko dobro. Odatle proizlazi moralna obveza da čovjek sada i ubuduće djeluje etički ispravno na osobno dobro (»samoostvarenje«), dobro drugih (»ljubav prema bližnjemu«) i na dobro svih drugih bića (»kulturalno stvaranje«). Čovjekovo biološko postojanje nužni je uvjet za ispunjenje tog moralno ispravnog djelovanja te stoga tjelesni život treba odgovorno čuvati. Budući da samoubojstvo uništava moralnu mogućnost postojanja, ono je moralno neprihvatljivo i neispravno.

Bog je čovjeka stvorio kao svjesno, samostalno i slobodno biće koje može organizirati ovozemaljski život, ali samo ovozemaljsko postojanje, odlučivanje o dužini i načinu njegova završetka, nadilazi mogućnost čovjekova slobodnog odlučivanja. Nadalje, na temelju pomne analize svetopisamske poruke može se kazati da se cilj ljudskog život sastoji u dijalogu s Bogom te da po tom dijalogu i sam život dobiva svoj cilj. Imajući to u vidu čovjeku nije dozvoljeno da samovoljnim i samoubilačkim postupkom prekine taj dijalog sa svojim Stvoriteljem.

Čitajući dalje Tomine misli o samoubojstvu, a imajući u vidu nauk sv. Augustina, treba kazati da od zloće samoubojstva ne mogu ispričati ni najteži razlozi, kao što su bijeg pred nevoljama života, srljanje u smrt da se izbjegne tjelesno obeščašćenje, strah pred budućim grijehom i slično, jer se, sukladno kršćanskoj etici, preko zlih čina ne može postići neko dobro: »ne smije se činiti zlo, da se poluči dobro«. Spomenute se slučajeve pokušava subjektivno shvatiti, ali ih se, gledajući objektivno, ne može odobriti.

b) Drugi razlog zbog kojega se nikako ne smije pribjeći samoubojstvu je *ljubav prema zajednici*. Čovjek je po Bibliji stvoren za zajednicu: »Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on« (Post 2, 18). Čovjek se rađa, raste i razvija u okrilju veće ili manje zajednice, obitelji, mjesta, naroda. Poznato je, naime, da pojedinac ne može ostvariti sve ono što mu je potrebno za normalan ljudski život te stoga ulazi u zajednicu kako bi to postigao. Zbog toga, a u vidu općeg dobra, svi članovi zajednice dužni su na međusobnu suradnju i svojim radom pridonositi da ona može opstojati, napredovati i rađati nove članove. Tu svoju tešku obvezu prema zajednici izbjegava samoubojica, koji ju tim samoubilačkim činom lišava svojeg daljnjeg doprinosa. Riječ je, dakle, o teškom antisocijalnom činu. Osim dosad rečenoga potrebno je istaknuti da se nikako ne može prihvatiti mišljenje o beskorisnosti pojedinih članova zajednice, kao što su ljudi u poodmakloj dobi (stari), neizlječivi bolesnici, hendikepirani i nesposobni za rad. To su razlozi koji se najčešće navode u propagandi za eutanazijsko samoubojstvo, motivi kojima se gotovo uvijek želi obeshrabriti za daljnji tijek života tzv. *beskorisne* članove zajednice. Eutanazijski postupci kao i ozakonjenje istih vrijedni su svake osude, a sa stanovišta kršćanske etike, nikada se ne smije posegnuti za bilo kojom vrsti eutanazije.

c) Treći razlog, sadržan u izlaganju sv. Tome o samoubojstvu, kojega se nikako ne smije zaobići je *ljubav prema Bogu*. Bog je stvorio čovjeka iz ljubavi i na svoju sliku: »Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih« (Post 1, 27). Odatle proizlazi naša obveza poštivanja i ljubavi prema Bogu i bližnjemu. U evanđelju sv. Mateja čitamo: »'Ljubi Gospodina Boga svoga svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom pameti svojom!' To je prva i najveća zapovijed. Druga je toj jednaka: 'Ljubi svoga bližnjega kao samoga sebe!' O tim dvjema zapovijedima ovisi sav Zakon i Proroci« (Mt 22, 37-40). Razumljivo je da je u ovoj drugoj zapovijedi ljubavi sadržana ljubav prema samome sebi, koja treba poslužiti kao mjerilo ljubavi prema bližnjemu. Ljubav prema samome sebi znači promatrati sebe u Bogu, u Njemu otkrivati svoju vrijednost, svoj životni poziv ugrađivati u plan Božje providnosti. Samoubojica, uništavajući svoj tjelesni život, ne poštuje zapovijed ljubavi prema Bogu, koji, kao Stvoritelj, jedini je i apsolutni gospodar našega života. Samoubojstvom se, nadalje, griješi i protiv pete Božje zapovijedi »Ne ubij!« (Izl 20, 13), tj. ne smiješ oduzeti život ni sebi, ni drugome čovjeku.³³

4) Crkvena disciplina gledom na samoubojstvo

Raznim kanonskim propisima i odredbama na pokrajinskim i općim saborima donosile su se stroge odredbe u svezi sa samoubojstvom i sakaćenjem. Tako se u spisu *Canones Apostolorum* (Apostolski kanoni) govori o onima koji su se osakatile. Sakaćenje se, gledajući moralno, u ono vrijeme shvaćalo kao napad na čovjekov život koji po sebi predstavlja Božje djelo u najizvrsnijem smislu. Spomenute odredbe glase: »Tko je sebe osakatio, neka ne bude klerik, on je samoubojica i neprijatelj Božjeg djela« (k. 21), zatim »Ako je netko klerik, a sebe je osakatio neka se sa svoje službe ukloni jer je samoubojica« (kan. 22) i »Laik, koji je sebe osakatio, neka se na tri godine isključi iz zajednice jer vrebava na svoj vlastiti život« (kan. 23).³⁴

Na pokrajinskom saboru u Guadixu (concilium Eliberitanum, provincija Andaluzija) spominje se zanimljiva odredba glede isključenja iz broja mučenika onih koji su podnijeli smrt zbog nerazumnog postupka izričito spomenutog u sa-

³³ Usp. M. SRAKIĆ, *nav. dj.*, str. 292–294; A. ŽIVKOVIĆ, *Katoličko moralno bogoslovlje*, sv. III. *Božje i crkvene zapovijedi*, Zagreb, 1946., str. 241–247; B. HÄRING, *Kristov zakon. Slobodni u Kristu*, sv. III, KS, Zagreb, 1986., str. 192–197; N. BLÁZQUEZ, *nav. dj.*, str. 96–97; L. CICCONE, *nav. dj.*, str. 118–122; K. H. PESCHKE, S.V.D., *Etica cristiana. Teologia morale alla luce del Vaticano II*, sv. II: *Teologia morale speciale (Kršćanska etika. Moralna teologija u svjetlu Drugog vatikanskog sabora*, sv. II: *Posebna moralna teologija*), Pontificia università Urbaniana, Rim, 1985., str. 460–470.

³⁴ J. D. MANSI, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, sv. I, Graz, 1960., str. 34.

borskoj odredbi: »Ako je netko razbijao idole i zbog [tog] postupka ondje bio ubijen, jer to nije napisano u evanđelju, niti se nalazi da je to učinjeno pod vodstvom apostola, određeno je da se ne primi u broj mučenika« (k. 60).³⁵

Drugi pokrajinski sabor u Orléansu 533. ne dopušta sprovod samoubojica: »Držimo da se trebaju obavljati misa i drugi sprovodni obredi za mrtve koji su zbog bilo kojeg zločina bili ubijeni osim ako se dokaže da su sebi svojim rukama nanijeli smrt« (kan. 16).³⁶

Na drugom saboru u Bragi 563. donosi se zabrana liturgijskog čina i crkvenog sprovoda za sve one koji su na razne načine izvršili samoubojstvo: »Također određujemo da oni koji su si bilo oružjem, bilo otrovom ili bacanjem u bezdan ili vješanjem ili na bilo koji drugi način nasilno nanijeli smrt, neka se za njih ne opravla nikakav bogoslužni spomen, niti se njihovo tijelo prati na groblje uz pjevanje psalama; mnogi su to iz neznanja uzurpirali. Slično određujemo i za one koji se zbog zločina kažnjavaju (kan. 26).³⁷

Šesnaesti sabor u Toledu iz 693. određuje privremeno isključenje iz kršćanske zajednice i zabranu pričesti za one koji su pokušali učiniti samoubojstvo: »Svećenički odgoj i obrazovanje treba, bez sumnje, promicati da se razne ukori-jenjene mane treba srpom najstrože pokore ukloniti i čir, koji se odavno pojavio u tijelu te ga pogađa i u njemu se širi, strogim zahvatom svagdje treba ukloniti. Kod nekih, naime, ljudi tako se ustalila pošast očajavanja da, dok su bili kažnjeni za kojigod nemar ili prekršaj stege, ili su za ispaštanje za svoj zločin radi pokorničke zadovoljštine bili predani u tamnicu, obuzeti osjećajem očajanja, više su voljeli ubiti se vješanjem ili nožem ili drugim smrtonosnim načinom: i osim, ako ih je spasila sretna okolnost, davao je u njima izvršio svoju volju. Stoga, želeći okončati tu najgoru napast i pobrinuti se za prikladan lijek toj bolesti, prečasnai sastanak našega skupa odlučuje da, tkogod je upleten u takvu zamku izbjegao samoubojstvo, neka u vremenu od dva mjeseca bude udaljen od zajednice katolikâ i neka mu se uskrati primanje tijela i svete krvi Kristove, jer potrebno je da se onaj, koji je očajanjem pokušao svoju dušu predati đavlu, kaznom pokore vrati prijašnjoj nađi i spasu« (odredba br. IV).³⁸

U tom pravcu ide i odgovor pape Nikole I. od 13. studenoga 866. na traženja savjeta sa strane Bugara. Samoubojice trebaju biti ukopani bez oubičajenih vjerskih obreda za mrtve. Treba nadasve izostaviti euharistijsko slavlje ne samo zato što su griješili sve do smrti, nego i jer su sami sebi nanijeli smrt. Da bi se upozorilo na moralnu težinu samoubojstva i opravdalo crkvenu kaznu koja je

³⁵ J. D. MANSI, *nav. dj.*, sv. II, str. 15.

³⁶ J. D. MANSI, *nav. dj.*, sv. VIII, str. 837.

³⁷ J. D. MANSI, *nav. dj.*, sv. IX, str. 779.

³⁸ J. D. MANSI, *nav. dj.*, sv. XII, str. 71–72.

određena za taj čin, podsjeća se na ubojstvo Jude Iskariota: »Pitate da li može biti pokopan onaj koji je učinio samoubojstvo, ili da li se za njega može prikazati misa. Neka se svakako ukopa da ne bi živima uzrokovao neugodan zadatak; a ipak – da se kod drugih pobudi strah – neka se ne odnese na groblje uz uobičajene počasti, nego ako ima nekih koji se zbog čovječnosti brinu za njegov pokop, neka se čini da to ispunjavaju obvezu prema svojoj savjesti, a ne prema onome koji je postao samoubojica. Neka se za njega ne služi misa jer je ne samo do smrti grijeshio nego je i sam sebi zadao smrt. Tko, naime, većma čini 'grijeih na smrt' – za kojega Ivan apostol kaže da ne treba moliti (1 Iv 5, 16) – nego onaj koji se poveo za Judom te je, na đavlov poticaj, postao samoubojica.«³⁹

Zakonik crkvenoga prava iz 1917. veoma oštro sankcionira samoubojstvo, određujući da svatko tko svjesno i slobodno oduzima sebi život nema pravo na crkveni sprovod: »Crkvenog pokopa lišeni su, ako prije smrti ne dadu kakav znak pokajanja: 1) razglašeni otpadnici od kršćanske vjere, ili razglašeni pripadnici krivovjerske, raskolničke ili slobodnozidarske sljedbe ili drugih društava te vrste; 2) izopćeni i kažnjeni zabranom bogoslužja nakon osude ili proglašene presude; 3) koji promišljeno učine samoubojstvo; 4) koji padnu u dvoboju ili od rane dobivene u dvoboju; 5) koji naredi, da im se tijelo spali; 6) drugi javni i očiti grešnici« (k. 1240).⁴⁰

Osim zabrane crkvenoga sprovoda za one koji su svjesno i slobodno počinili samoubojstvo, crkveni *Zakonik* iz 1917. u kan. 985. određuje da su nepravilni (irregulares) za primanje svetih redova: br. 4), »oni koji su počinili svojevrijedno samoubojstvo, ili su proizveli pometnuće (tj. pobačaj), kao i svi sudionici«; br. 5), »oni koji su sebe ili drugoga osakatili ili su pokušali sebi oduzeti život«.⁴¹ Isto tako osobe spomenute u k. 985. br. 4 i 5 ne mogu biti kumovi na krštenju (kan. 762, 2; 766, 2; 795, 2; 2256, 2).⁴² U Zakoniku kanonskoga prava iz 1983. veoma malo se govori o samoubojstvu. Tako se u kan. 1041. kaže da je nepravilan za primanje redova »onaj koji je teško i namjerno osakatilo samog sebe ili drugoga ili je pokušao sebi oduzeti život« (kan. 1041, br. 5).⁴³ Malo dalje, u kan. 1044., § 1., kada se govori onima koji su nepravilni za vršenje primljenih redova i u § 2. kan. 1044, gdje je riječ o zabrani vršenja redova, upućuje se na br. 5. kanona 1041. crkvenoga Zakonika. U novom crkvenom Zakoniku, među onima kojima se uskraćuje crkveni sprovod (kan. 1184., § 1. i 2.), ne navode se oni koji su počinili samoubojstvo.

³⁹ Usp. »Responsa Nicolai ad consulta Bulgarorum«, 98, u: *PL* 119., str. 1013; N. BLÁZQUEZ, *nav. dj.*, str. 99.

⁴⁰ Usp. A. CRNICA, *Priručnik kanonskoga prava Katoličke Crkve*, Zagreb, 1945., str. 237–238.

⁴¹ A. CRNICA, *nav. dj.*, str. 187.

⁴² A. CRNICA, *nav. dj.*, str. 157–158, 161, 393; usp. R. HRAŠČANEC, *nav. dj.*, str. 35–38.

⁴³ *Zakonik kanonskoga prava*, »Glas koncila«, Zagreb, 1988., str. 461–463.

Eventualni slučajevi zabrane crkvenoga ukopa samoubojicama prepušetni su pastoralnoj razboritosti biskupa koji će u svakom pojedinom slučaju odrediti kako treba postupiti.

5) *Samoubojstvo u novijim dokumentima crkvenog učiteljstva*

U novijim dokumentima crkvenog učiteljstva u više navrata govori se o samoubojstvu uz napomenu da se ono često povezuje s problemom eutanazije. Radi vremenske ograničenosti i ovdje ćemo spomenuti samo neke od njih.

Papa Pijo XII. u susretu sa župnicima i korizmenim propovjednicima grada Rima dana 18. veljače 1958. izričito navraća na problem samoubojstva riječima: »Jedna druga stvar za koju želimo da vi, župnici i propovjednici, o njoj govorite [sada] u svojem [korizmenom] poslanju a potom i nakon toga, upotrijebivši snagu svojeg očinskog uvjerenja. Život, i vaš vlastiti, isključivo pripada Bogu i nitko ga se ne može odreći bez da učini najteži grijeh. Razumijete da mislimo na preveliki broj samoubojstava, pokušanih i onih koji su ostvareni u vašem i našem gradu, može se kazati, počinjenih od strane pripadnika svih društvenih slojeva, ne isključujući nijednu dob, također i u onoj u kojoj se najsvjetlije pokazuje nada za vječni život. Kada – a dogodi se često – listajući gradske kronike, vaš pogled naiđe na vijest o jednom od takvih sažaljivih slučajeva, strašna sumnja treba zaokupiti vašu svećeničku savjest: da li smo mi, pastiri duša učinili dostatno da bi ukorijenili u srca vjernika kršćansku vjeru i nadu, da bi ulijevali hrabrost prema odbojnosti spram nesreća, strpljivost u bolestima, pouzdanje u Providnost, duhovnu snagu protiv takve malodušnosti, da bi se spasonosno oslobodili napasti tako bezumne sugestije. Samoubojstvo nije samo grijeh koji isključuje normalne putove Božjeg milosrđa, nego je također znamenje odsutnosti kršćanske vjere ili nade. Poučavajte, stoga, vaše vjernike o užasu tog zločina, odgajajte ih da podnose nesreće, strašite ih, ako je potrebno za njihovo spasenje, s onim božanskim i ljudskim dokazima koje katolički moral svestrano razlaže. Činite sve što je moguće da biste spriječili tu raširenu društvenu ljagu. Borba protiv samoubojstva posvema ulazi među dužnosti svećeničke službe.«⁴⁴

Drugi vatikanski sabor (1962.-1965.) izjavljuje da je samoubojstvo protivno životu i da ga treba osuditi: »Povrh toga sve što se protivi samom životu, kao što je ubojstvo bilo koje vrste, genocidi, pobačaji, eutanazija pa i svojevoljno samoubojstvo; sve što povređuje integritet ljudske osobe, kao što su sakaćenja, tjelesna i moralna mučenja, psihološke prisile; sve što vrijeđa ljudsko dostojanstvo, kao što su neljudski uvjeti života, proizvoljna hapšenja, deportacije, ropstvo,

⁴⁴ *Discorsi e radiomessaggi di sua santità Pio XII*, sv. XIX, Editrice Poliglotta Vaticana, 1958., str. 774.

prostitucija, trgovina bijelim robljem, i mladeži; zatim nedostojni uvjeti rada, gdje se s radnicima ne postupa kao sa slobodnim i odgovornim osobama, nego kao s prostim sredstvima zarade: svi ti i slični postupci zacijelo su sramotni već sami po sebi, i dok truju ljudsku civilizaciju više kaljaju one koji tako postupaju nego one koji nepravdu trpe, i u proturječju su sa Stvoriteljevom čašću« (GS 27).⁴⁵

Papa Pavao VI. 26. siječnja 1968., u prigodi postupka Jana Palacha, osvrnuo se je na sam događaj i između ostalog kazao: »Ne možemo odobriti tragičan oblik koji je poprimilo to svjedočanstvo, ali ne možemo ne sačuvati vrijednost koja stavlja u najviši stupanj žrtvu sebe samoga za ljubav prema drugima.«⁴⁶

Sveti zbor za nauk vjere objavio je 26. lipnja 1980. *Deklaraciju o eutanaziji*, u kojoj se, kako se vidi i iz samog naslova, govori o eutanazijskom samoubojstvu. Iz dokumenta navodimo ona mjesta u kojima se izričito govori o toj vrsti samoubojstva: »Svaki je čovjek dužan uskladiti svoj život prema nacrtu Stvoritelja. On mu je dan kao dobro koje treba donijeti plodove već ovdje na zemlji, ali čije će potpuno i posvemašnje usavršenje biti ostvareno istom u vječnosti. Samoubojstvo je dakle jednako neprihvatljivo kao i ubojstvo; takvo ljudsko djelovanje znači odbacivanje vrhovne Božje vlasti i njegovog plana ljubavi. Isto tako samoubojstvo je često odbacivanje ljubavi prema samome sebi, nijekanje naravne težnje za životom, bijeg pred obavezama pravednosti i ljubavi prema bližnjima, bilo prema raznim zajednicama bilo prema cijelom ljudskom društvu – premda katkada, zna se, na čovjeka utječu psihološke činjenice koje mogu umanjiti ili posve ukloniti odgovornost. Od samoubojstva treba dobro razlikovati žrtvu kojom netko radi uzvišenog razloga – kao što su Božja slava, spas duša ili služenje braći – žrtvuje ili stavlja u opasnost vlastiti život (usp. Iv 15, 14)«.⁴⁷

U dokumentu se precizira značenje pojma eutanazije: »Pod izrazom eutanazija misli se na čin ili propust koji po svojoj naravi ili s nakanom prouzrokuje smrt kako bi se na taj način uklonila svaka bol. Dakle, treba ponovno sa svom odlučnošću izjaviti da nitko i ništa ne može nekoga ovlastiti da zada smrt nevinom ljudskom biću, bilo da se radi o zametku ili embrionu, djetetu, ili odraslom, starcu, neizlječivom bolesniku ili nekome koji je u agoniji. Nitko ne može tražiti taj ubojnički postupak ni za sebe ni za drugoga koji je povjeren njegovoj brizi, niti na nj pristati, izričito ili uključivo. Nijedna vlast ne može to zakonito nametnuti niti dopustiti. Radi se, naime, o kršenju božanskog zakona, o povredi dostojanstva ljudske osobe, o zločinu protiv života, o atentatu na ljudski rod.«⁴⁸ Iz pažljivog iščitavanja dokumenta proizlazi da se izravna eutanazija uspoređuje s

---

⁴⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, KS, Zagreb, 1970., str. 655.

⁴⁶ *Insegnamenti di Paolo VI*, sv. VI, Tipografia Poliglotta Vaticana, 1970., str. 1158.

⁴⁷ »Deklaracija o eutanaziji«, u: *Bogoslovska smotra* 50 (1980.), br. 4, str. 401.

⁴⁸ Isto, str. 402.

izravnim samoubojstvom koje je, objektivno gledajući, pravo čovjekoubojstvo.«⁴⁹

U *Katekizmu Katoličke Crkve*, kojeg je 11. listopada 1992. odobrio papa Ivan Pavao II., u br. 2280–2283, ukratko se govori i o samoubojstvu. Ističe se da je život Božji dar, da je svatko pred Bogom odgovoran za svoj život. Osim toga dužni smo čuvati ga, jer smo samo njegovi upravitelji a ne i gospodari. (br. 2280). Zatim se pobliže određuje značenje i nedozvoljenost samoubojstva: »Samoubojstvo protuslovi naravnom čovjekovu nagnuću da čuva i trajno održi svoj život. Samoubojstvo se teško protivi ispravnoj ljubavi prema sebi. Ono istodobno vrijeđa ljubav prema bližnjemu jer nepravedno kida veze uzajamnosti sa zajednicom obiteljskom, narodnom i ljudskom, prema kojima imamo i obveza. Samoubojstvo se protivi ljubavi živoga Boga« (br. 2281). Navodi se kako psihološki poremećaji mogu ublažiti samoubojičinu odgovornost, te da ne treba očajavati glede vječnoga spasa samoubojica, jer Bog im može, putovima koji su samo njemu znani, pružiti priliku spasonosnog kajanja (br. 2282–2283).⁵⁰

Sadašnji papa Ivan Pavao II. u više navrata je govorio i pisao o svetosti ljudskog života i obvezi da ga se čuva. U našem izlaganju osvrnut ćemo se na njegove misli o samoubojstvu sadržane u enciklici o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života, naslovljenoj *Evangelium vitae – Evandjelje života* (25. ožujka 1995.). U br. 66 Ivan Pavao II. piše: »Samoubojstvo je trajno moralno neprihvatljivo kao i ubojstvo. Tradicija Crkve ga je uvijek odbacivala kao veliki zločin. Premda određeni psihološki, kulturni i društveni uvjeti mogu dovesti do izvršenja nekog djela koje protuslovi prirodnom nagnuću svakoga prema životu, smanjujući ili poništavajući subjektivnu odgovornost, *samoubojstvo* je, prema objektivnom sudu, težak nemoralni čin, jer prezire ljubav prema samom sebi i odriče se dužnosti pravde i ljubavi prema bližnjemu, prema različitim zajednicama čiji je on dio i prema društvu općenito. U svojoj najdubljoj jezgri, ono odbacuje apsolutnu vlast Boga nad životom i smrću, tako proglašenu u molitvi starog izraelskog mudraca: 'Ti imaš vlast nad životom i smrću, ti dovodiš do vrata Podzemlja i opet izvodiš' (Mudr 16, 13; usp. Tob 13, 2).«⁵¹

U istom broju spomenutog dokumenta govori se i o suradnji u tzv. »asistiranom samoubojstvu«: »Podijeliti nakanu samoubojstva s nekim drugim pomoću tzv. 'asistiranog samoubojstva', znači postati suradnikom i ponekad osobno počiniteljem nepravde, koja nikad ne može biti opravdana, ni onda kad bi bila zahijevana. 'Nikad nije dopušteno – piše s iznenađujućom aktualnošću sv. Augu-

⁴⁹ Usp. N. BLÁZQUEZ, *nav. dj.*, str. 98.

⁵⁰ *Katekizam Katoličke Crkve*, »Glas koncila«, Zagreb, 1994., str. 564.

⁵¹ IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae – Evandjelje života. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života*, br. 66, KS, Dokumenti br. 103, Zagreb, 1995., str. 119–120.

stin – ubiti drugoga: i kad bi on to želio, čak i kad bi tražio jer, razapet između života i smrti, zaklinje da mu se pomogne osloboditi dušu koja se bori protiv ropstva tijela i želi se od njega odvojiti; nije dozvoljeno ni kad bolesnik ne bi bio u stanju da živi.’⁵²

6) Doprinos kršćanske etike u nadvladavanju samoubojstva

Svjetsni činjenice da kršćanska etika ne može spriječiti samoubojstvo, ali treba sa svoje strane pridonijeti kako bi ljudi uvidjeli da je to veliko društveno zlo čijem uklanjanju, ili bar njegovom smanjenju, svi moraju dati svoj doprinos. Uz uvažavanje raznih drugih čimbenika kršćanska etika ističe da je od velike važnosti voditi računa i o vjerskom čimbeniku. Upravo taj čimbenik, za one koji se smatraju vjernicima, djeluje najuvjerljivije i najsnažnije u bitnim trenucima života, pa tako i u trenucima odluke za samoubojstvo. Vjera je ta koja može unižeti dosta svjetla, ohrabrenja i nade u dušu čovjeka slomljena životnim teškoćama i zaokupljena samoubilačkim mislima. Iz nekih statistika proizlazi da na 10 samoubojstava zdravih osoba više od 8 ih učine osobe koje nisu nikad vjerovala ili bar u tom času nisu vjerovala. Doista, ako čovjek nema vjere, ako svoj život ne shvaća kao dijalog s Bogom, tada samoubojstvo nije apsurd. Ako ne priznaje da je njegov život Božji dar i da jedino Bog ima pravo raspolagati ljudskim životom, vrlo lako može doći u iskušenje da smatra kako njegov život više nema smisla, da ga, neovisno o Bogu, može i treba sam razoriti.⁵³ Vjerski čimbenici, o kojima je bilo riječi, vrijede samo za one koji vjeruju, a tih je u našem društvu veliki postotak. S druge strane vjernici su po evanđelju pozvani da u svojoj sredini budu »sol zemlje i svjetlost svijeta« (Mt 5, 13-14), da ljudima svjedoče o nadnaravnom čovjekovom pozivu, da se zalažu za promicanje vjere, nade, istine i pravde među ljudima. Nedostatak upravo tih vrednota nerijetko je motiv radi kojega se pribjegava samoubojstvu.⁵⁴ U otklanjanju, ili barem smanjenju broja samoubojstava i u našoj sredini kršćanska etika ističe obvezu pojedinca i zajednice da se svi založe u sprečavanju tog teškog problema suvremenog društva.

a) Obveza pojedinca u promicanju djelotvorne ljubavi prema bližnjemu

U svakodnevnom životu nerijetko se postupa poput Kaina, koji je, nakon što je ubio brata Abela, na Božji upit: »Gdje ti je brat Abel?«, odgovorio: »Ne znam – zar sam ja čuvar brata svoga?« (Post 4, 9). U današnjem konzumističkom

---

⁵² IVAN PAVAO II., *isto*.

⁵³ Usp. M. SRAKIĆ, *nav. dj.*, str. 288–289.

⁵⁴ Usp. L. ROSSI, *nav. dj.*, str. 1016–1021.

društvu bližnji je samo potrošač, suparnik, krajni cilj međuljudskih sučeljavanja. Na taj način pojavila se osobna udaljenost između čovjeka i čovjeka, izgubljen je osjećaj međusobne bliskosti i zanimanja za bližnjega. Tako čovjek, osamljen, od drugih zaboravljen, prepušten sebi samome, umoran od životnih teškoća, počinje gubiti nadu i u njemu se javljaju pogubne misli o besmislu života, koji treba završiti samoubojstvom.⁵⁵

Kršćanska etika u svojoj zauzetosti za sve ljude naglašava neophodnost djelotvorne ljubavi prema bližnjemu. Kristova prispodoba o milosrdnom Samarijancu to očito pokazuje (usp. Lk 10, 29-37). Bližnji je svaki čovjek i treba mu pomoći upravo onda kada mu je ta pomoć neophodna. Zgodno je spomenuti da se u priručnicima kršćanske etike kod nabiranja djela duhovnoga milosrđa na prvom mjestu spominje: »savjetovati dvoumne«.⁵⁶ Među »dvoumne« svakako spadaju oni koji sumnjaju o smislu svojega života i pomišljaju na samoubojstvo. Dobro je prisjetiti se gore spomenutih misli iz govora koji je papa Pio XII. upravo župnicima i korizmenim propovjednicima »Vječnoga grada Rima« 18. veljače 1958. Te riječi vrijede, u izvjesnom smislu, za sve i teška su obveza za svakog pojedinca, osobito vjernika, koji se zasigurno treba upitati da li je učinio dostatno da se u srcima njegovih bližnjih ukorijeni vjera i nada, ulije hrabrost prema odbojnosti spram nesreća, strpljivost u bolestima, duhovna snaga protiv malodušnosti, da se spasonosno oslobodi napasti od tako bezumne sugestije kao što je samoubojstvo.⁵⁷ Na taj način treba poticati na razmišljanje o smislu i vrijednosti ljudskog života i kod onih za koje se drži da su zaokupljeni teškim životnim teškoćama i da pomišljaju na samoubojstvo. Neophodno je učiniti sve da im se vrati životni optimizam koji će biti najbolja zaštita od samoubilačkih sumnji i koji ih može osloboditi samoubilačke more. Treba imati na pameti i to da samoubilačko raspoloženje ne nastaje odjednom, nego da se ono se taloži malo po malo u čovjekovoj nutрини. Takvom čovjeku sve je postalo dosadno, nezanimljivo i posve je izgubio vezu s Bogom. Upravo zato potrebno je da se u dodirima s takvim ljudima skrene pozornost na ponovno otkrivanje smisla i ljepote života u zajedništvu s Bogom.

b) Odgovornost zajednice za samoubojice

Čovjek je društveno biće, koje se rađa, raste i razvija unutar veće ili manje ljudske zajednice. Kroz život u zajednici čovjek dolazi do svijesti o svojoj osobnosti, ali i do spoznaje o pripadnosti nekoj zajednici, da je socijalno biće. Zajed-

⁵⁵ Usp. G. PELLIZZARO, *nav. dj.*, str. 1346–1347.

⁵⁶ Usp. J. KUNIČIĆ, OP, *Katolička moralka*, sv. III., 4. izd., Zagreb, 1970., str. 62.

⁵⁷ Usp. *Discorsi e radiomessaggi...*, *nav. dj.*, str. 774.

nica je dužna pobrinuti se da svi njezini članovi za normalan rast i razvoj imaju sve ono što im je neophodno na putu sazrijevanja do pune ljudske zrelosti. Nikako se ne smije prijeći preko činjenice da zajednice imaju razna misaona usmjerenja, razne poglede na život. Sukladno tome one svojim članovima pružaju kao životni ideal ono za što drže da im treba biti najvažnije u životu. Tako neke od njih svojim pripadnicima predlažu kao cilj i smisao života ovozemaljske »vrednote« kao što su blagostanje, bogatstvo, standard, hedonizam i slično. No, sve te »vrednote« ipak ne mogu čovjeka posve zadovoljiti, ne mogu dovesti do trajne sreće. Zgodno je prisjetiti da o tim vrednotama, kao onima koje ne mogu čovjeka posve i trajno usrećiti, iscrpno raspravlja Toma Akvinski u *Sumi teologije*, (I-II, qu. 1-5) i u *Sumi protiv pogana* (knj. III, pogl. 17-63). Društva koja se usredotočuju samo na ovozemaljske »vrednote« svoje članove lišavaju bogatstva duhovnih elemenata koji su neophodni da čovjek može »disati« s obje strane pluća. Ljudi okrenuti samo prema ovom životu kao da zaboravljaju na Kristove riječi: »Što koristi čovjeku ako cijeli svijet dobije, a sam sebe izgubi ili se upropasti?« (Lk 9, 5).

Osim dosad spomenutih postoje i zajednice, koje su nadahnute i vođene vjerskim, odnosno kršćanskim idealima. One gaje puno poštovanja prema ovozemaljskim stvarnostima, ali su za njih nedostatne. Za njih je bitno nadnaravno usmjerenje života, težnja za sjedinjenjem s Bogom, prema onoj iz Biblije: »Samo je u Bogu mir, dušo moja, samo je u njemu spasenje. Samo on je moja hrid i spasenje, utvrda moja: neću se pokolebati« [Ps 62 (61), 2-3]. Nije dosta zadovoljiti samo tjelesne i materijalne čovjekove potrebe kao što su stalno zaposlenje, stan, hrana, obuća, odjeća. Čovjek ima i viših, duhovnih težnji koje također trebaju biti ispunjene. Zajednica, koja želi, koliko je to moguće, ispuniti i te čovjekove potrebe, zasigurno puno pridonosi sprečavanju samoubojstava. Istina, protiv širenja samoubojstva najdjelotvornije sredstvo može biti religiozno shvaćanje života, odgajanje u podnošenju teškoća, otkrivajući u njima sredstva čišćenja i uzdignuća Bogu. Život, usprkos svih njegovih teškoća, treba shvatiti kao dar, treba gajiti duh vjere i kršćanske hrabrosti.«⁵⁸ Upravo to promiče kršćanska etika koja drži da se zemaljskim dobrima treba tako služiti da se preko njih dođe do duhovnih, neprolaznih stvarnosti. Kršćanskim idealima uravnotežen čovjek zasigurno će se lakše odhrvati samoubilačkim postupcima.

Zaključak

Kao polaznu misao u razmišljanima o samoubojstvu može se uzeti petu zapovijed *Dekaloga* »Ne ubij« (usp. Izl 20,13), tj. ne smiješ oduzeti život ni sebi ni

---

⁵⁸ M. SRAKIĆ, *nav. dj.*, str. 296.

drugome. Vidjeli smo da Sveto pismo navodi više samoubilačkih postupaka: slučaj kralja Šaula (1 Sam 31, 3-5), Davidova savjetnika Ahitofela (2 Sam 17, 23), svećenika Razisa (2 Mak 14, 41-46), apostola Jude Iškariota (Mt 27, 5) i dr. Zanimljivo je da o nekima od tih postupaka biblijski pisci govore sa simpatijama, hvaleći izbor samoubojstva kao nešto što je časnije nego li upasti u ruke neprijatelja koji bi ih najprije ponižavali i na kraju ubili. Uza sve to ističemo da je židovsko-kršćanska tradicija stalno bila protiv samoubojstva.

Kršćanska se etika u obrani života uvijek protivila samoubojstvu, osuđivala ga kao veliko zlo, odnosno kao težak grijeh, što uostalom dokazuju spisi najpoznatijih teologa Aurelija Augustina i Tome Akvinskoga i dr. i izjave mnogih crkvenih sabora nekad i danas. Kršćanska etika osuđuje samoubojstvo iz tri općepoznata razloga: Bog je stvorio čovjeka na svoju sličnost (usp. Post 1, 26-27), stoga je i gospodar čovjekova života i smrti. Čovjek nema prava raspolažati svojim životom jer je samo njegov čuvar i upravitelj. Samoubojstvo je, nadalje, zločin protiv onih koji ovise o samoubojci, kao što su to obitelj i društvo u kojima je dotični trebao i dalje živjeti i raditi te tako pridonositi općem blagostanju. I kao treći razlog protiv samoubojstva je kršenje obveze ljubavi prema samome sebi i težnja za savršenstvom. Samoubojica se lišava mogućnosti bilo kakvog duhovnog napretka na koji je od Boga pozvan (usp. Mt 5, 48). Dobro je prisjetiti se da su živa vjera i ljubav prema bližnjemu i Bogu najbolja zaštita i lijek protiv samoubojstva.

Eutanazija kao posebni oblik veoma raširenog samoubojstva u novije vrijeme težak je problem i treba osuditi zakonodavce koji ozakonjuju eutanazijsko samoubojstvo, jer navedena praksa štiti od sudskog gonjenja sve sudionike tog tzv. »samilosnog ubijanja« ljudi starije dobi ili neizlječivih bolesnika. Kršćanska etika i tu vrst samoubojstva osuđuje i potiče ljude da se toga čuvaju u praksi.

Summary

SUICIDE IN THE CONSIDERING OF THE CHRISTIAN ETHICS

The word suicide means a conscient and premeditated taking of own life. This is very often a flight before the great and heavy overcoming difficulties and result of entire despair and attempt at senseless life. A good deal in the suicide decision has also default of religious, supernatural orientation. More scientific disciplines make research into problem of suicide. Here it is word about suicide act in Christian ethics.

As starting point is the fifth command of the Decalogue: »You shall not murder« (Ex 20,13), you are not permitted to take own life or the life of others. The Bible quotes several suicides: king Saul (1 Sam 31, 3-5), David's advisor Ahithophel (2 Sam 17,23),

the priest Razis (2 Mak 14,41-46), the apostle Judas Iscariot (Mt 27,5) etc. It is interesting that about some of these events the biblical writers speak with sympathy, praising the choice of suicide as something more honorable than the falling in the hands of enemies who will humiliate and at the end kill them.

The christian ethics in the protection of life was always opposed the suicide, condemned it as the great evil, this means as heavy trasgression and sin, what after all evidence the writings of well known theologians Aurelius Augustinus, Thomas Aquinas and others as well the declarations of many ecclesiastic synods before and today (Orléans, 553d; Toledo, 693d, II. Vatican council, 1962-1965, GS 27). The Christian ethics passes sentence upon suicide with three general reasons: God created man and woman on his image and similarity (Gen 1,26-27) and He is Lord of human life and death. Human being has no right to dispose with his life because, he is only its watcher and ruler. The suicide is also further evil deed against those who depend from the suicide person like family and society where the determined should further live and collaborate on general wellbeing. As third reason against the suicide is the violation of the command of love to one's self and aspiration for fullness. The suicide deprived himself from any spiritual progress called by God (Mt 5,48). It is good to remember that the living faith and love toward the neighbour and toward God is the best protection and remedy against suicide.

The special form of widely current suicide of the new times is euthanasia. This is very heavy problem and there should be condemned the lawgiver who legalize euthanasian suicide. With the legalization of the euthanasia practice the legislator protects from judicial persecution all collaborators of the »pitying killing« of older population or uncurable sick persons. The Christian ethics condemns even this kind of suicide and animates men and women to be on guard in such practice.

Key words: *life, sense of life, suicide person, suicide, mutilation, Ecclesiastic funeral, Exclusion of ecclesiastical community.*